

ЕВФЕМИЗМИТЕ В БЪЛГАРСКАТА ТРАДИЦИОННА КУЛТУРА

Мария Китанова
Институт за български език, БАН

EUPHEMISMS IN THE BULGARIAN TRADITIONAL CULTURE

Mariya Kitanova
Institute for Bulgarian Language
Bulgarian Academy of Sciences

Резюме. В студията се разглеждат въпроси за използване на евфемизми при забрани за произнасяне на определени названия (табу) в българската традиционна култура. Това са: лични имена на роднини на съпруга, названия на някои животни – мечка, вълк, змия, невестулка, названия на болести и факти, свързани със смъртта.

Ключови думи: табу, думи заместители, табуистични названия, евфемизми

Abstract. The study examines the cases where euphemisms are used in place of words that are forbidden (taboos) in the Bulgarian traditional culture. That is, for example: personal names of husband's relatives; some animal denominations, such as bear, wolf, snake, weasel; diseases, and facts about death.

Keywords: taboo, substitute words, tabooistic names, euphemisms

1. Увод

Терминът **евфемизъм** произлиза от гръцката дума εὐφημος, която означава „похвален, ласкав, благоприятен“, εὐ- (добре-, хубаво-, благо-) и φήμη (реч, слово). В съвременната лингвистика терминът „евфемизъм“ се приема като смекчаваща речева стратегия, която дава възможност на говорещия да се съобразява с правилата на речевия етикет. Някои автори изследват евфемизмите заедно с различните фигури на речта. Например в своя „Словарь

лингвистических терминов“ О. С. Ахманова ги нарича „тропи, които по непряк, прикрит, вежлив и смекчаващ начин обозначават определен предмет или явление“ (Ахманова/Ahmanova 1969, 521). Други автори подчертават, че „от семантична гледна точка процесът на евфемизация е основан на разликата между позитивната или неутралната конотация на вторичното наименование и отрицателната конотация на изходното понятие“ (Тишина/Tishina 2006, 6). Срещат се и такива, които приемат, че евфемизмите са вид речеви актове, тъй като имплицитността, която притежават по същество, е формално неизразяване на прагматическата информация, която се съдържа в тях (Ковшова/Kovshova 2007, 29–37).

За евфемизмите и думите табу още през 1929 г. пише Д. К. Зеленин в книгата си „Табу слов у народов восточной Европы и северной Азии“. По-късно с този проблем се занимава и Трубачов в „Из истории табуистических названий“ през 1958 г. Особен интерес представляват евфемизмите за болести (Михайлова/Michaylova 1974, 50–54). В по-ново време цялостно изследване на думи табу и табуистични названия в етнолингвистичен аспект прави Б. Попов в докторската си дисертацията „Табуистични названия в български език (в етнолингвистичен аспект и в съпоставка с други езици)“ (2001), в автореферата към дисертацията и в редица други публикации (Попов/Поров 1998, 41–56; Попов/Поров 2000, 65–80; Попов/Поров 2004, 5–23; Попов/Поров 2005, 273–280; Попов/Поров 2009, 65–85). В автореферата той дава пълна библиографска справка на публикациите на български и чужди автори, свързани с езиковото табу и евфемизацията (Попов/Поров 2001, 6–7). Б. Попов различава същинско табу, табуистични названия и евфемизми. Освен това въвежда термините **етнокултурен факт** и **етнокултурен обект**. Под етнокултурен факт авторът разбира причината, поради която възниква името заместител, а същината, чието име е подложено на забрана в народната речева практика – етнокултурен обект (Попов/Поров 2001, 8). Освен това авторът определя т.нар. същинско табу като „явление, притежаващо три съставни лингвистични компонента: първоначално название, което поради някаква екстралингвистична причина бива забранено, вторично, заместващо название с друга вътрешна или външна форма, заменящо забраненото, и езиков механизъм (начин) за образуване на вторичното название“ (Попов/Поров 2001, 6). Към тях авторът добавя още два компонента, които имат екстралингвистичен характер – забраната (табу) и причината за тази забрана (Зеленин/Zelenin 1930, 4; Попов/Поров 2001, 6; Фрейзър/Frazier 1984, 314–325). Б. Попов отделя освен думи табу, които са забранени за произнасяне, табуизирани названия и евфемизми, като се опира на факта, че не всички думи заместители може да бъдат наречени евфемизми.

В народната култура забраната за произнасяне на определени названия възниква поради вярата в магическата сила на думите. По тези причини носителят на традиционната българска култура не произнася имена на божества, демони, опасни животни и болести, а също и някои факти, свързани със

смъртта. Вярват, че неизричането на името им има превантивна функция. Зеленин приема, че **табу** е етнографски термин (Зеленин/Zelenin 1929, 6), а лингвистиката се занимава с евфемизмите и табуираните названия, които се употребяват за заместване на забранените думи. Към евфемизацията напоследък се наблюдава голям интерес. Редица автори я разглеждат в диахронен и синхронен план, в съпоставителен план, особено в последно време проучванията са свързани с т.нар. език на манипулациите или двойствен език в медиите (Ковшова/Kovshova 2007, 24–26; Ефтимова/Eftimova 2016, 8–9; Москвин/Moskvin 1999, 5–10; Кацев/Katsev 1988, 29–36; Кацев/Katsev 1991, 65–83; Остин/Austin 1962; Холдър/Holder 2003).

Предмет на студията са някои евфемизми, характерни за българската народна култура: заместване на лични имена на роднините на съпруга след сватбата, названия на различни животни, названия на болести, факти, свързани със смъртта и починалия човек, а основна задача е да се изведат определени семантични модели за евфемизация в българската народна култура. В случая авторът няма претенцията за пълна изчерпателност на материала. Студията няма съпоставителен характер.

Определени названия в друг аспект като културни кодове (зооморфен и вегетативен културен код) са разглеждани и в други публикации на М. Китанова (Китанова/Kitanova 2013; Китанова/Kitanova 2015, 48–54).

Евфемизмите, характерни за народната култура на българите, могат да бъдат отделни думи, устойчиви словосъчетания, фразеологизми и даже малки текстове. Когато определени думи се използват като евфемизми, в повечето случаи получават метафоричен пренос. Евфемистични може да изглеждат даже някои клетви.

2. Забрани за произнасяне на лични имена на роднини

След сватбата невестата се възприема като **чужда** на рода на мъжа си и е необходимо известно време, за да бъде приета като **своя**. За това ни дава основание и етимологията на думата *невеста* от корена *ved- ‘зная’ като ‘неизвестна’. Това тълкуване е подкрепено „културно-исторически от обредите на мълчание в първите дни след встъпването ѝ в дома на съпруга, от обичаите да се обръщат към нея като към непознато лице“ и от забраната тя да се обръща към братята и сестрите на мъжа си със собствените им имена (БЕР/BER 1986, 589). Досега не съществува единно мнение за етимологията на думата *невеста* и семантиката, изведена в БЕР, има редица противници. Ст. Младенов (Младенов/Mladenov 1941, 347) предлага следните значения – ‘открадната’, ‘непродадена’, ‘нововъведена’, ‘неоплодотворена’. Фасмер също не поддържа семантиката ‘неизвестна’, а предлага малко по-различно значение – ‘нова’ (Фасмер/Fasmer 1987, 3, 54–55). Е. Шневайс (Шневайс/Schneeweis 1961, 81) включва едно допълнително значение към семантиката на думата – ‘чужда’.

Следователно тя е **чужда** и **непозната** за семейството на съпруга си, а **чуждото** и непознатото в традиционната култура на българите винаги се възприема като опасно. В БЕР/BER (1995, 589) лексемата се свързва още с: ‘нов’, ‘влизам’, ‘плодородие’, ‘млад’, ‘гостенка’ и др. Към по-малките и неомъжени сестри на съпруга си младата невеста се обръща с имената на цветове и плодове на храсти или дървета: *калина, малина, ябълка, дуња, дунка, црешина, трънчица, невенка, тръндафила* и др.

Освен с имена на растения тя нарича зълвите и деверите си и с други имена с вътрешна форма *хубав* и *добър*: *хубавенка, хубавка, хубавица, гиздавка, добринка*. *Гиздав* има значение ‘хубав, напет, спретнат, украсен’ (БТР/ВТР 1973, 121); *хубав* – ‘приятен, приличен наглед, гиздав, красен, красив’ (БТР/ВТР 1973, 1085); *добър* – ‘който прави на другите добро’; ‘нравствен, свършен’ (БТР/ВТР 1973, 167). Както е видно, *хубавка, гиздавка* подчертават външните качества на зълвите, а *добринка* – особеност на характера, доброта. Използваните още *сестрица* и *сестричинца* са роднински термини за близко кръвно родство, които са и деминутиви.

Към по-големите зълви невестата се обръща с: *божа, божица, лелька, леля, писарка, седефка, сватичка*. Названията *божа, божица* имат вътрешна форма *Бог* и означават ‘който се отнася до бога’ (БТР/ВТР 1973, 63), а *лелька, леля* и *сватичка* са роднински термини, също умалителни – известен начин за евфемизация. Названието *седефка* вероятно е свързано с растението *седефче*.

По-малките братя на съпруга си невестата нарича: *дренко, хубавенко, драгинко*, чиято вътрешна форма е обяснена при зълвите. Към по-големите братя на мъжа си обаче тя се обръща с: *браино, батя, байка, брац, господин, стрико, баща, побацима* и др.

Видно е, че в тях е подчертано уважението към по-възрастния: *побацима, господин, баща, стрико*. Названията са вокативни и имат значение ‘обръщение към по-голям брат’. Те са свързани с особеното отношение към по-големия брат в българското традиционно семейство, в което той може да замести при нужда бащата.

3. Забрани за произнасяне на имена на животни

Тук ще се спрем на евфемистични названия за някои диви животни: невестулка, змия, мечка, вълк. Още А. Мейе в работата си от 1926 г. отбелязва изчезването на старите названия на мечка, змия, вълк, елен и др. (Мейе/Meillet 1926, 281–283).

Невестулка – ‘митологично същество с амбивалентна характеристика’

Праславянското *laska ‘проявена към някого нежност’ е изходното за повечето славянски езици евфемистично назоваване на невестулката (Труба-

чов/Trubachev 1962, 59–62; Попов/Popov 2005, 274). В различните региони на българската етническа територия за нея се използват евфемистични имена, но повечето от тях са свързани с родството по сватовство: названия с вътрешна форма *булка*, *невеста* и названия с вътрешна форма *кума* – *калмана*, *кръсница*. Срещат се и названия, свързани с кръвното родство с компонент *майка*, *сестра*, *леля* или *щерка*, които са сравнително редки.

За носителя на традиционната българска култура невестулката има амбивалентна природа. Във фолклора на южните славяни тя заема средишно място – между този и онзи свят, между чуждото и своето. Тя не е нито напълно хтонично, нито напълно соларно същество. С тази своя амбивалентност невестулката се доближава до образите на самодивите. В българската традиционна култура невестулката се възприема като животно без кости, което я свързва с вампира и змията (Китанова/Kitanova 2013). Същевременно невестулката изразява липсата на равновесие в природата. В митологичната опозиция **свой** – **чужд** тя се отнася към **чужд** и по този начин се възприема като главен класификатор на човека, намиращ се извън рода. Във фолклора невестулката стои в корените на световното дърво заедно с къртицата. Нейният митологичен образ като предачка откриваме в българската етиологична легенда за невестата, която от човек се превръща в животно, защото не проявява послушание към свежърва си. Тя е наказана да остане между домашното (своето) и чуждото. Семантичният модел *невеста*, *булка* е тясно свързан с тази етиологична легенда. За невестулка на българската етническа територия се използват следните евфемистични названия, в които основен компонент е роднински термин по сватовство.

Названия с компоненти *невеста* или *булка*: *невеста*, *невестичка*, *невестница*, *невяска* (БМ/ВМ 1994, 227; БЕР/BER 1995, 588), *гелинджик* (БЕР/BER 1995, 589–590), *байнова булчица* (Кортен, Новозагорско), *байнова булка* (М. манастир, Ямболско), *байновица* (Бургаско), *батюва невеска* (БМ 1994, 21), *банова булчица* (Харманлийско), *байновка*, *радева булчица*, *царева невеста* (Арх. Романски), *невестульчичка* (Сярско).

Названия като *байновица* и *байновка* означават ‘съпруга на по-големия брат’.

Семантичният модел с компонент *невеста*, *булка* се среща още и в сръбски (БЕР/BER 1995, 590).

Названия с вътрешна форма *кума*: *калманна*, *калиманна* (Югоизточна България), *калиманка*, *кръсничка*, *мишкина калиманка*, *миша калиманка* (Смолянско). В тях се открива гръцкото *καλός* ‘добър, хубав’. Някои от тях, като *калиманка*, *миша калиманка*, *кръсничка*, *байновка*, *банова булчица*, *радева булчица*, *батюва невеска*, са умалителни. Тази умалителност също е начин за евфемизация. Названието *кръсничка* (също деминутив) се свързва с факта, че в традиционната култура кумът изпълнява функцията и на кръстник на децата.

За невестулката са характерни следните механизми за евфемизация на роднински термини, свързани с кръвно родство:

- Названия с компоненти *сестра*: *кумова сестра* (Арх. Романски).
- Названия с компонент *майка*: *миша майка* (Смолянско).
- Названия с компонент *лея*: *лея* (Еленско).

Роднински термини, свързани с родство по сватовство:

- Названия с компонент *кум*: *калиманка, калмана, калимана, калиманка, миша калиманка, кръсничка*.
- Названия с компоненти *невеста* и *булка*: *байновка, банова бульчица, радева бульчица, батюва невестка, гелинджик*.

Въпреки че се срещат рядко, роднинските термини *майка, сестра* и *лея* разкриват близко кръвно родство и тяхната цел е да направят едно опасно и чуждо същество свое.

Интересни названия привежда Борислав Попов (Попов 1998, 49): *безимник* (Илинден, Гоцеделчевско), *бизимелец* (Тешево, Гоцеделчевско), *незнаенче, незнайник* (Гърмев, Гоцеделчевско), *що си нема име* (Делчево, Гоцеделчевско), които ни връщат към етимологията на думата *невеста* като ‘непознатата’, ‘неизвестна’. Непознатото и неназованото в народната култура на българите също е опасно и чуждо. Названията *безимелец, що си нема име* може да се свържат с табуирането на името ѝ. Отбелязан е и евфемизмът *благовче*, който се свързва с корена *благ* – ‘добър’.

Змия – ‘влечуго, символ на земята и връзката с прародителите’

В българската народна култура змията заема важно място. Тя е символ на земята, на нейните недра с характерната им тъмнина и влага (БМ/ВМ 1994, 150). Неслучайно вътрешната форма на названието се свързва със земя (Фасмер/Fasmer 1986, 2, 100). Образът на змията е амбивалентен. Тя знае езиките на всички животни, познава лечебните треви, но може да причинява и смърт. Освен това змията понякога се явява като дух – пазител на дома и рода. Съществува забрана за произнасяне на името ѝ, особено срещу празника Еремия, на който се извършват превантивни действия за предпазване от змии. Евфемизмите са отделни думи, лични имена или словосъчетания: *Божо пиленце, бабулька, Анаста, Шаро* (БМ/ВМ 1994, 62–65). И. Георгиева предполага, че названието *божо пиленце* се свързва с митологичното отъждествяване на змията с птицата (Георгиева/Georgieva 1993, 64). В българските говори се срещат също *алахова гуя* и *божи-рук-яна* (Попов/Роров 2001, 32). Когато в словосъчетанието се среща компонент *Бог*, това свързва назоваването на съответното животно с божественото и е начин за евфемизация. Думата *Шаро* има мотивация в окраската на змията, а *бабулька* е умалително от роднинското *баба*, което отново свързва змията със света на мъртвите прародители. Една от най-важните ѝ роли е тази на дух – покровител на дома и рода. Оттук и евфемизмите: *въртикъща, домакинка, домакин* (Охридско), *домошарка* (Охридско), *дядото* (Драмско), *къщицица, наместник* (Гоцеделчевско), *пазач*

ка, стопан, стопанка, сайбия, сайбийка (Велешко), чуварка, синорник. Освен думата *дядото*, която отпраща към починалите прародители, във всички останали се открива семантиката ‘който се грижи за дома’, ‘който пази дома и имота’. *Домакин* и *домакинка* означават ‘стопанин/стопанка на дом’ (БТР/ВТР 1973, 173); *къщник* – ‘който се грижи и гледа добре къща’ (БТР/ВТР 1973, 404); *стопан* – ‘притежател на дом, господар’ (БТР/ВТР 1973, 970).

Змията стопан обикновено не се показва. Вярват, че тя пази дома от нещастия. Съществува забрана за убиването ѝ. В Гоцеделчевско и досега съществува обичай, наречен *стопанова гозба*, при който се прави специално угощение за *стопана* на къщата.

В словосъчетанието *горска майка* (Попов/Поров 2001, 33) е включен роднинският термин *майка* за близко кръвно родство.

Мечка – ‘култово животно, символ на плодородието, майчинството и женското начало’

Според народните вярвания мечката излиза от хралупата си на *Благовещение* (25 март), а се прибира на *Секновение* (29 август). В Западна България в чест на мечката се празнува *Андреевден* (30 ноември), който се нарича още *Мечкинден*. На този ден варят боб и царевица, хвърлят ги в комина и казват: „*Да си здрава, бабо Мецо! На ти, Мецо, варен кукуруз да не ядеш суровия! На ти, мечко, за душа!*“.

Култът към мечката е един от най-старите. Навсякъде у славяните произходът на мечката се свързва с човека. Според легенда от Западните Родопи мечката е произлязла от девойка, която е изпратена от мащехата си да пере черна вълна, докато стане бяла (Георгиева/Georgieva 1993, 57–58). Така че мечката има антропоморфна (човекоподобна) същност. Сърбите възприемат мечката като чисто животно, което кореспондира с вярата на руснаците, че нечистите сили не могат да придобият нейния образ. С чистотата и божествеността се обяснява и сближаването ѝ със свещеник у почти всички славяни. Отношението към мечката е амбивалентно като към свой и като към чужд. Нейното назоваване е табуирано у всички славяни. Тя е възприемана като културен герой, родоначалник, тотем, дух-лечител, животински двойник на човека, символ на плодородието (Попов/Поров 2004, 6). В. В. Иванов и В. Н. Топоров обясняват амбивалентната същност на мечката чрез противопоставянето **свой – чужд, дом – гора, питомен – див** (Иванов, Топоров/Ivanov, Toporov 1988). В народното съзнание мечката може да предпазва от болести и да отблъсква злите сили. Неслучайно съществува начин за лекуване от уплаха чрез настъпване от мечка, отразен във фразеологизма: *мечка да те гази*.

Маскирането като мечка в българската народна култура е познато от карнавалните кукерски игри, сурвакари и бабугерите, а също и от предсватбения обред „*момино оро*“, Монтанско (Георгиева/Georgieva 1993, 58; Попов/Поров 2004, 8). При него годеницата, маскирана като мечка, разказва приказка за произхода на мечката от мома, гонена от ергени или турци. В Западна Бълга-

рия при различните карнавали популярни персонажи са мечката и мечкарят. Маскирането като мечка се среща и по време на сватбата в Сливнишко (Георгиева/Georgieva 1993, 58). В народното съзнание хтоничният характер на мечката, която живее в пещера, я сближава със змея.

В българските говори се откриват следните евфемистични названия на мечката: ласкавите *меца* (Самоков), *меџан*, *меџана* (Долновардарско); умалителните *меџанка*, *мечле* (Долновардарско) (Попов/Popov 1998, 51); *медун* (Западна България); *медвед* (Врачанско); *медведа* – ‘мечка стръвница’ (Пазарджишко); *видмедь* (българските говори в Русия); *медунин* (Копривщица). В старобългарски – *мѣдвѣдъ*. Във всички тези названия откриваме значението ‘който яде мед’. Този евфемизъм се среща и в други славянски езици – в руски, полски, украински, словенски, чешки и др. (Попов/Popov 2004, 10–12; БЕР/BER 1986, 710). Тази общност на названията показва, че става въпрос за много старо табу, което е подложено на ранна евфемизация (БЕР/BER 1986, 710). Реконструирана е и праславянската форма **medvĕdъ*. Особено показателно е евфемистичното название *медведа* за мечка стръвница, което има превантивна функция.

Във фолклора се среща *баба Меца*, словосъчетание, съдържащо компонент роднинския термин *баба*, с който най-често се образуват евфемистични названия за животни и болести. Срещат се и редица топоними с вътрешна форма *мечка*: село *Меча поляна*, местности *Меча поляна*, *Меча дупка*, *Меча стъпка* (Софийско), *Меча бара* (Белослатинско), *Меча долчина* (Ботевградско), *Меча скала*, *Меча локва* (Беласлатинско), *Мечата чешма* (Провадия), *Мече бръдце* (Стралджа), *Мече ухо* (Пирин), *Мечи камик* (Брезнишко), *Мечо чесало* (Банско) и др.

В българската антропонимна система са отбелязани редица лични имена (по-скоро фамилни) с компонент *мечка*, които имат пожелателен характер: *Мечкачиев* (Русе), *Мечкански* (Берковица, Пазарджик), *Мечкаров*, *Мечков*, *Мечкунов* (Берковица), *Мечковев* (София), *Мечконски* (Кулско), *Мечоров* (Монтана), *Колимечков* (Русе), *Плашимечков* (Пазарджик) и др.

В романа „Под игото“ на Иван Вазов съществува герой, надарен с изключителна сила, чийто прякор е *Боримечката*.

Вълк – ‘хищен бозайник от рода на кучето, митологичен символ на зимата и смъртта’

Вълкът като мечката е едно от най-митологизираните животни. Названието е познато от индоевропейски **lukos*, слав. *vьlkъ*, старобългарски *влѣкъ*. В диалектите се срещат още: *вълк* (Западна България), *волк* (Югозападна България), *вък* (Пирин), *вольк* (Смолянско), *волек* (Ксантийско), *вук* (Ботевградско) и др.

Видно е, че в миналото вълкът е имал култово, ритуално и социално значение. Трудно е да се каже кога е възникнал култът към вълка, но без съмнение, той е твърде стар. В народното съзнание вълкът е древно хтонично съ-

щество, което осъществява връзката между този и онзи свят (Иванов/Ivanov 1987, 242). Той се асоциира със зимата, която често наричат *вълче време*, и със смъртта. В дуалистичните легенди вълкът е създаден от дявола, а кучето – от Бога. Поради това митичният водач на вълчата глутница *Куцулан* прилича на своя създател – куц и зъл. На вълка в народния календар са посветени три, пет, седем, девет или дванадесет дни, които се наричат *Вълчи празници*, *Вучкови празници*, *Вучляци*, *Въчляци*, *Вълчите дни*, *Волкови дъне*, *Вълчешници*, *Вълче дъне*, *Дзверини дни*, *Зверини празници*, *Лихви дни*, *Рангеловине празници*, *Цевурки* и др. Както е видно от названията, в някои райони този период е около *Арахангеловден*, на други места съвпада с *Мратинците* (Западна България), с *Мръсните дни* (Югозападна България) или с *Трифонците*. Приема се, че св. Трифон има власт над вълците. Според народната демонология последният ден на Вълчите празници е посветен на водача на глутницата, на най-страшния вълк, наречен *Куцулан*. В Белоградчишко последните два дни се наричат *Разтурняк* и *Кривулан*. За названията *Куцулан* и *Кривулан* е характерна наставката *-ул-ан*, която в повечето славянски езици има демонологична семантика (Китанова/Kitanova 1996, 33). През тези дни се спазват най-строги забрани за предпазване от вълци и за здраве на добитъка – не се работи нищо, не се докосват остри предмети и сечива, а ножиците се връзват, за да са затворени челюстите на вълците. Последният ден в Сливенско и Старозагорско се нарича *Вълча Богородица*, а в Ихтиманско – *Вуча Богородица*. Присъствието на компонента *Богородица* отвежда към божественото, което също е механизъм за евфемизация. Особено разпространено сред славянските, балканските и европейските народи е вярването за *вълколака*, за когото е характерна метаморфозата човек – вълк. Срещат се и фразеологизми като: *Вкарвам в устата на вълка* – ‘причинявам вреда’, *Влизам в устата на вълка* – ‘излагам се на опасност’, пословицата *Вълкът кожата си мени, но нрава си – не* и клетвата *Вълци да те ядат* – ‘да умреш’. Те подчертават, че за носителите на традиционната българска култура вълкът е опасно, нечисто животно, свързано със зли сили. Вярват, че произнасянето на неговото име може да го предизвика. Той е в дясната страна на опозициите свой – чужд, питомен – див, живот – смърт. Най-разпространените евфемизми за вълка са *сивият*, *сивчо*, *кум*, *кумашин* (Кюстендилско) (Попов/Роров 1998, 51), *кум господин* (Брезница, Сандански, Софийско), а във фолклора – *Кумчо Вълчо*. Известно е, че кумството се приема за много близко родство, а това, че и двата компонента на словосъчетанието са деминутиви, също отвежда към желанието да се умилостиви хищната природа на вълка. Словосъчетанието *кум господин* показва специално уважение. Евфемизмът *кум* за вълк се употребява и в други славянски езици. Според Зеленин латишите употребяват *кум* вместо *вълк* само в случаи, когато искат да го призват (Зеленин/Zelenin 1929, 58). Вместо *вълци* като евфемизъм понякога се използва роднинският термин *братята*.

Интересно е, че в български език се срещат много пожелателни собствени имена с вътрешна форма вълк: *Вълко*, *Вълка*, *Вълчан*, *Вълкан*, *Вълкана*

и др. В своята студия „Имена със значение *вълк* в българската антропонимна система“ Зоя Барболова изнася следните лични имена: *Вълк* (XV в.), *Влък*, *Вълко* (XV в.), *Вълка* (XV в.), *Вълкя*, *Влъкна*, *Вълков*; *Влъко*, *Вулко*, *Волко*, *Вълка*; *Волка*; *Вълкан* (XIII в.), *Вълкана* (XIII в.), *Вълканка*; *Вълканов*; *Вукан*, *Вукана*; *Вълканко*, *Вълканчо*; *Вълкун*; *Вълкас* (XI–XII в.), *Вълкасан* (XV в.); *Влъксан* (XIII в.), *Вуксан*; *Вълкадин* (XVI в.), *Вълкадинчо*, *Вукадин*, *Вълкодин*, *Вълкодина*; *Вълкаш* (XV в.), *Вълкашин* (XV в.), *Вукашин*; *Вълком*; *Вълкота* (XV в.); *Вълкуш* (XVI в.), *Вълкуша* (XV в.), *Вълуша*; *Вълчо* (XIII в.), *Вълча*; *Вълчев*; *Вълчко*, *Влъчко*, *Влъчка*; *Влъчкун*; *Вълчан* (XVI в.), *Вълчана*, *Вълчанка*, *Вълчанов*; *Вълчин* (XII в.), *Вълчина*, *Вълчинко*, *Вълчинка*; *Вълче* (XIV в.), *Вълчей* (XV в.); *Вълчек*; *Влъчкун*; *Въко*, *Въка*; *Вуко*, *Вука*; *Вукица*; *Вукал*; *Вукан*, *Вукана*; *Вучо*, *Вучко*, *Вучков* и *Вълкомир* (XVI в.), *Вълкослав* (XV в.), *Вукослав*, *Вукослава*; *Вукосав*, *Вукосава*; *Вълкострел* (XIV в.) (Барболова 2013). Известен е и разказът на Йордан Йовков „Вълкадин говори с Бога“.

В сборника „Родихме се змейове“ на Йордан Вълчев в разказа „Клетварката“ се среща следният текст: „На другия ден всичките му зъби цъфнаха на гердан върху нашата порта. Баба бе окачила герб на фамилията Вълчеви, гербът, който ни свързваше направо с хан Кубрат-Вълка, когото тука наричахме дядо Курто, според съкратеното му име Курт така, както е известно във всички истории на света“ (Вълчев/Valchev 1995). Тук бихме могли да търсим и влиянието на прабългарската религия, където вълкът е тотемно животно и се възприема като водач. Части от него (в случая зъбите) могат да служат като апотропей. Неслучайно собственото име *Курт*, *Курта* и фамилията *Куртеви* се срещат често в Северозападна България и особено във Видинско. Зеленин твърди, че в казахски и уйгуртски език думата за *вълк* е *qurt* (Зеленин/Zelenin 1929, 63). Името *Курт* е записано в Именника на българските ханове на мястото на хан Кубрат. Това дава основание на Б. Симеонов да предполага, че *Курт* е личното име на този владетел и че то произхожда от хуно-алтайската дума *qurt* – ‘вълк’ (Симеонов/Simeonov 2008, 146). В житието на св. Климент Охридски се споменава, че по времето на княз Борис I управител на областта Котокия (в Македония) се казва *Курт*. В българската антропонимна система освен *Курт* се срещат още: *Курта*, *Курдо*, *Курто*, *Куртас*, *Куртан*, *Куртъш*, и при фамиилните имена: *Куртов*, *Куртев* (Барболова/Barbolova 2013). Името *Курти* е известно и до днес в Ямболско. Пълното име на българския цар Ивайло (1277–1280) е *Курт Докс Уваш*. Както беше обяснено, съществува мнение, че *Курт* има вътрешна форма *вълк*. Съществува и мнение, че най-вероятно личните имена *Въло*, *Въил*, *Иваил*, *Ивайло* са по-късни негови славянски транскрипции. Разбира се, всичко това е все още в сферите на хипотезите. Наличието на пожелателни лични имена с вътрешна форма *вълк* отвеждат до по-старо състояние, когато вълкът вероятно е бил възприеман като водач, а отношението към него е било амбивалентно.

Съществува предположение, че вътрешна форма ‘вълк’ може да се открие и в личното име *Борис*, а също и в някои негови производни *Борик*, *Борил*, *Борин* и др. Някои автори ги отнасят и към групата на имената с основа *бор* // *бур* със значение ‘блестящ’ (Барболова/Barbolova 2013). Всъщност за определени народи вълкът е свещено животно поради това, че преди всичко е един от соларните символи. Разбира се, съществуват и редица други хипотези. Предположенията за произхода на името *Борис* се свързват с разпространения тотемизъм сред прабългарските имена (разбирането, че всеки род води произхода си от определено животно).

Изводи:

При имената табу на животни се използват следните механизми за създаване на евфемизация:

- Използване на роднински термини. Така чуждото се превръща в свое, става безопасно и близко.
- Термини, свързани с кръвното родство, са: *майка*, *баба*, *леля*, *сестра*, *сестрица*, *щерка*, *братя*.
- Термини, свързани с родството по сватовство: *невеста*, *гелинджик*, *булка*, *калимана*, *кума*, *кум*, *кумчо*, *кръсничка*, *кумашин*.
- Названия с вътрешна форма *Бог*: *божо пиленце*, *алахова гуя* и *божи-рук-яна*, може да бъдат тълкувани с отпращане към божественото.
- Употреба на деминутиви: *мечле*, *мецанка*, *пиленце*, *сивчо*, *кумчо Вълчо* и др.
- Съществуване в българската антропонимна система на пожелателни лични имена с вътрешна форма название на определено животно.

4. Евфемизми за болести

В митологичното съзнание на носителите на традиционната българска култура болестите са персонифицирани и представят женски демони. Те се причиняват от Бога като наказание за извършен грях, от самодивите, от другоселци, от непознати и от дявола. Съществува вярването, че живеят в пепелища, под високи дървета, храсти и тръни, в извори, а понякога в къщите, спят на меко върху вълната, а нощем ходят по улиците (Георгиева/Georgieva 1993, 168). Някои от тях (чумата) се появяват в образа на стара, грозна и разочорлена жена. Понякога имат зооморфен вид – котка, куче, мечка, птица и др. Към заразните болести носителите на традиционната култура се отнасят като към гости, често ги наричат с определени имена, приготвят им обредна храна (питки с мед, които се раздават по къщите при шарка). Превръщането на болестта в гост разкрива желанието да се приобщи чуждото и да се умилостави. Гостът обикновено идва от чуждия, различен и външен свят (в староруски

лексемата *гостъ* има значение ‘чужденец’). В българската традиционна култура отиването на гости и приемането на гости е ясно регламентирано. Така чуждият се превръща в свой чрез обредни действия, включващи храна и почете. Известен е евфемизмът за туберкулозата *жълтата гостенка*, използван от Хр. Смирненски.

При епидемия от шарка се правят питки, намазват се с мед и се раздават на съседите. За някои болести вярват, че се причиняват от самодивите, самовилите и русалките. В народното съзнание, което има митологичен характер, болестта се възприема като наказание за извършен грях от представител на общността. Такъв грях може да падне върху цялата общност и тогава тя е наказвана с епидемии, глад или природни явления като суша и градушка. В цялата българска езикова и етническа територия съществува забрана за прозласяне на истинските имена на болестите. Според Трубачов това табу е много старо и не са запазени имена на болести, а само техни думи заместители, които не са конкретни названия за различни болести, а едно обобщено евфемистично название (Трубачов/Trubachev 1958, 125).

Първият семантичен модел за евфемизация на думи за болести е включването на роднински термини в съответното словосъчетание. Роднинският термин за изразяване на кръвно родство *баба* (*baba) се употребява като евфемизъм при названия на инфекциозни болести: *ба̀ба Лèшка* (БЕР/BER 1986, 381), *ба̀ба Шарка* (Западна, Източна и Северна България), *ба̀ба Дру̀сла*, *ба̀ба Писанка* (Дукова/Dukova 1984, 5; Младенова/Mladenova 1994, 221), *ба̀бичката* (Силистренско), *баба чума*. *Бабица* се използва и за израстък, а *бабици* – за различни детски болести. Използването на роднински термин за назоваване на болести е един от най-разпространените начини за превръщане на чуждото в свое. За болести се използва също роднинският термин *леля*: *леля* – ‘чума’ (Смолянско, Хасковско); *леля* – ‘шарка’ (Петрич), *лèличка* – ‘шарка’ (Югозападна България); *леля* – ‘кореман тиф’ (Разградско); *стринка* – ‘чума’, *сестрица* – ‘чума’ (Ботевградско). *Сестрици* се използва и за самодиви, които също могат да причинят болестта *ограма*.

Необходимо е да отбележим, че терминът *леля* се употребява и за невеселулка, а *баба Шарка* и *бабичката* – за калинка.

За болестта шарка се използва и съчетанието *милата майчица* (Югозападна България), при което деминутивът *майчица* и прилагателното *милата* разкриват стремежа на носителя на традиционната българска култура да направи от чуждото и опасното за него нещо родно, добро и близко. *Майчица* означава и болест, а *горска майка* – безсъница (Попов/Поров 1998, 47). Словосъчетанието *горска майка* се използва като евфемизъм и за змията.

За треска се използва евфемизмът *кума* (Попов/Поров 2001, 47).

Най-разпространеният роднински термин за демони болести е *баба*. Това не е случайно, защото показва близко низходящо родство, а *баба* се употребява както за назоваване на народната акушерка, така и за някои лечителки и баячки.

5. Други евфемизми за болести

За болести се използват още *маслена, медена, медена и маслена, сладка и медена, блага, цветенцето, богинка, богиня, госка, добрина, писанка*. В названието *богинка* се наблюдава компонент *Бог*. В *добрина* има вътрешна форма *добър*, която откриваме още в следните названия: *добранка* (Тетевенско) и *добрина* (Чепеларе, Асеновградско), които се използват за болестта червенка. *Добринна* и *добрио* – за скорбут (Радуил, Самоковско). *Добрица* е ‘пъпка на венеца и гърлото’ (Ловешко), а *доброта* – ‘възпаление на венците’ (Пелово, Плевенско; Ботевградско), *доброто* – ‘оток’ (Тетевенско), *блага* – ‘чума’, *блаж* – ‘пневмония’, *благата рана, сладка пъпка* (Геров/Gerov 1904, 5, 188) – ‘синя пъпка’, *блага булещица* – ‘болест’ (Дукова/Dukova 1984, 21). *Жива и здрава* се използва за чума, а *красник* – за туберкулоза. Видно е, че наличието на вътрешна форма *добър, красив, здрав* е начин за евфемизация и умилостивяване на различни видове болести. За това се използват и евфемизми с корените *слад-, мед-* и *благ-*. *Сладката болест* е заболяване, при което болят зъбите, венците и главата. *Бели-червени, сладки и медени* са евфемизми за различни болести (Георгиева/Georgieva 1993, 149; БМ/ВМ 1994, 21). *Сладки и медени* се използва също за самодиви и русалки. Така наричат също в Поповско Антоновден и Атанасовден, празници, посветени на близнаците – покровители на чумата и другите заразни болести. За шарка се среща и следният текст от Тетевенско: *Тръгнала е медена и маслена по децата, ама дано се помине*. В словосъчетанието *бели-червени* се открива евфемизъм, който се образува с употреба на цветове, като *жълтата гостенка* за туберкулоза и *жълтеница* за хепатит. За болестта egeziрel се използват евфемизмите *червен вятър, червен Георги и червен Георги на червен кон*.

Най-страшната епидемична болест, отбелязана във фолклора, е чумата. Чумата е женско демонично същество, обобщен образ на болестта, смъртта и съдбата. Празникът на чумата е 10 февруари и се нарича *Чумовден, Чуминден* (Каран, Хасковско). За неин повелител се смята свети Харалампи, а за покровители – близнаците светци Антон и Атанас. Затова на празниците им на 17 и 18 януари не се работи, а жените приготвят и раздават медени питки – за да не идва в селото чумата. В някои райони на България 19 януари се празнува в чест на *св. Черна*, т.е. на чумата. Подобно на останалите персонифицирани болести тя има разнообразни превъплъщения. Нейни задължителни характеристики са женската ѝ същност, връзката ѝ с животинския свят и асиметрията. Появява се и в зооморфни образи: котка, куче, коза, козле, мишка, вълк, кокошка, птица, а характерен предмет е кълбото прежда – символ на нишката на човешкия живот, която държи тя. Мястото ѝ на обитание се нарича *Чумно село*. За разлика от повечето болести чумата е майка, тя има деца, наречени *чумчета, чумета*. Вероятно по тази причина проявява милост към сираците. Легендата гласи, че болестта чума възниква от сърцето на насилено момиче. Много често названието се използва в клетви и някои пословици: *Ако има*

чума, та няма ли шума? Крий се от чума зад шума и от сипка зад шипка! Що ще чума връз чума? – за две еднакво лоши неща. Чумо проклета! Черна чума да те тръшне! Чума те измела! Чумата да те чумне! Черната чума да те вземе дано! Чумичката да те изяде!

Най-често срещаните евфемизми за чума са: *медената, медена, блага, леля, лелята, стринка, баба чума.*

В българската антропонимия се срещат и пожелателни имена от типа: *Здравка, Здрава, Здравко, Здраво*, и фамилия – *Здравков, Здравов*, които разкриват аксиологията на болестта за приносителите на традиционната култура.

Изводи:

Евфемизмите за болести се образуват чрез следните начини:

- Използване на роднински термини: *баба, леля, лелъка, леличка, стринка, сестрица, майка.*
- Названия с вътрешна форма *сладък*: *сладки и медени, блаж, благата, благата рана, сладка пъпка, блага булесчица* и др.
- Названия с вътрешна форма *добър*: *добранка, добрина, добрио* и др.
- Названия с вътрешна форма *гост*: *гост, госка, гостенка, жълтата гостенка.*
- Названия за цветове: *бели-червени, жълтата гостенка, жълтеница* и др.

6. Евфемизми, свързани с починалия и смъртта

В българския тълковен речник (БТР/ВТР 1973, 945) за думата *смърт* са дадени две значения: ‘прекръпяване на живота’ и ‘въображаемо същество, което взима душите’. В българската картина на света тя е ключов концепт, който е в дясната страна на опозицията **живот – смърт**. Смъртта винаги се е считала за нещо неизменно. Неслучайно често се употребява изразът: *Всички сме смъртни*. В народната култура смъртта се осмисля като грозна, чорлава старица, облечена в черни дрехи, гърбава или куца. Основно словосъчетание за смъртта е *оная/тая с косата*.

Голяма част от лексиката, свързана със смъртта, е табуирана. Това е причина и погребалната терминология да е твърде бедна. За смъртта и починалия човек се употребяват редица евфемизми (СД/SD 2012, 69–71):

Названия с вътрешна форма *сън*: *заспал, успение, големият сон* (югозападни български говори), *заспа завинаги, вечен сън*. С тази вътрешна форма е свързан и обичаят *разбуд*, при който на другия ден рано сутринта жените отиват на гроба на починалия и поставят там шише с вино. Вярват, че негови-ят образ ще се отрази във виното.

Среща се и клетвата: *Да заспиш от дълго! Да заспиш дълго!*

Названия с вътрешна форма *почивка/покой* – ‘спокойствие, мир, тишина’; ‘неподвижност’ (БТР/ВТР 1973, 692): *покoйник, покoден, упокоен, упокой, почина, починал*.

Названия с вътрешна форма *път*: *пътник, пътничка, пътница* (Западна България), *патник* (Югозападна България), *той вече е пътник, запътил се е, човекът се стяга за път* със значение ‘скоро ще умре’.

Известно е словосъчетанието *последен път*, което означава ‘изминаване на пътя на починалия до гроба’. Значението на лексемата *последен* е ‘време или качество, след което няма друго’ (БТР/ВТР 1973, 735). Следователно *последен път* означава ‘път без връщане назад’.

Използват се и други глаголи за движение със значение ‘настъпи смъртта’: *замина си* (Софийско), *отиде си, замина си завинаги, напусна ни, напусна ни завинаги*.

Движение нагоре: *отиде на небето, отиде при Господа, замина на оня свят, превърна се в звездичка*.

Сбогуване: *сбогува се със земята, сбогувахме се с него/нея*.

Лексемата *сбогом* означава ‘поздрав при раздяла с някого завинаги’ (БТР/ВТР 1973, 901), а *сбогувам се* – ‘казвам на някого сбогом, прощавам се на тръгване’.

Престана да диша: *бере душа, издъхна, прясна душа, предаде бoгу дух* (Софийско).

Срещат се още: *сиромаш, сиромашкиня, завалия, клетник*, които имат значение ‘беден, нещастен/нещастник, достоен за съжаление’ (БТР/ВТР 1973, 226, 925, 357).

Всички тези евфемизми са свързани с вярата в два свята – този и онзи свят, в съществуването на отсам и отвъд.

За мъртвото тяло се среща както евфемизмът *тленни останки*, така и дисфемизмът *храна за червеите*.

Колкото и да е странно, и някои клетви могат да бъдат изречени евфемистично: *Великия да те отнесе дано! Великден да не види! Да живееш от Коледа до Водици. Да живееш от Йордановден до Ивановден! Да се радваш на тревичката откъм коренчетата. Да миришеш цветенцата откъм коренчетат* и др.

Пожелателните лични имена са *Живко, Живка* и фамилия *Живков*.

7. Заключение

Забраната за назоваване на определени същества се основава на вярата в магическата сила на словото.

За назоваване на забранени названия (табу) се употребяват думи заместители, някои от които са евфемизми. Евфемизмите са само онези лексеми

и словосъчетания, чрез които се постига смекчаваща речева функция. Думата *дзвер* за вълк не може да бъде евфемизъм, въпреки че изпълнява подобна функция и се открива в *Дзверини дни*, *Зверини празници*.

Евфемизми в българската народна култура могат да бъдат отделни лексеми, словосъчетания и дори отделни малки текстове.

Отношението към тяхното образуване има подчертано аксиологичен аспект, който е изразен в опозицията **болест – здраве, живот – смърт, питомен – див**.

Евфемизацията в българската традиционна култура се осъществява посредством следните механизми:

- употреба на деминутиви;
- употреба на роднински термини;
- чрез лексеми с вътрешна форма: *благ, хубав, красив, добър*;
- чрез названия на дървета, храсти и плодове: *калина, малина, ябълка, трънка* и др.;
- чрез употребата на определени ярки цветове: *жълт, бял, червен* и др.;
- евфемистично може да бъдат преобразувани дори някои клетви.

Източници

- БЕР 1986:** *Български етимологичен речник*. Т. 3. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 1986.
- БЕР 1995:** *Български етимологичен речник*. Т. 4. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 1995.
- БМ 1994:** *Българска митология. Енциклопедичен речник*. Съст. А. Стойнев. София: Издателска група 7М + ЛОГИС, 1994.
- БТР 1973:** *Български тълковен речник*. Съст. Л. Андрейчин, Л. Георгиев, Ст. Илчев, Ив. Леков, Ст. Стойков, Цв. Тодоров. София: Наука и изкуство, 1973.
- Вълчев 1995:** Вълчев, Й. *Родихме се змейове*. София: Издателство „Христо Ботев“, 1995.
- Геров 1904:** Геров, Н. *Речник на българския език*. Т. 5. София: Български писател, 1978 (1904).
- Младенов 1941:** Младенов, Ст. *Етимологически и правописен речник на българския книжовен език*. София: Книгоиздателство „Христо Г. Данов“, 1941.
- СД 2012:** *Славянские древности. Етнолингвистический словарь*. Т. 5. Отв. ред. С. М. Толстая. Москва: Международные отношения, 2012.
- Фасмер 1986, 2:** Фасмер, М. *Этимологический словарь русского языка*. 2-е изд. Т. 2. Москва: Прогресс, 1986.
- Фасмер 1987, 3:** Фасмер, М. *Этимологический словарь русского языка*. 2-е изд. Т. 3. Москва: Прогресс, 1987.

Литература

- Ахманова 1969:** Ахманова, О. С. *Словарь лингвистических терминов*. Москва: Советская энциклопедия, 1969.
- Барболова 2013:** Барболова, З. *Имена със значение вълк в българската антропонимна система*. Варна: LiterNet, 2013; litenet.bg/publish28/zoia-barbolova/vylk.htm.

- Георгиева 1993:** Георгиева, И. *Българска народна митология*. София: Наука и изкуство, 1993.
- Дукова 2015:** Дукова, У. *Наименования демонов в българском языке*. Москва: Индрик, 2015.
- Ефтимова 2016:** Ефтимова, А. *Двойственният език в медиите: езикът на политическата коректност vs езика на омразата*. Автореферат за получаване на образователната и научна степен „доктор“. София, 2016.
- Зеленин 1929:** Зеленин, Д. К. Табу слов у народов восточной Европы и северной Азии. Запреты на охоте. – В: *Сборник музея антропологии и этнографии*. Т. 8. Ленинград, 1929, 1–63.
- Зеленин 1930:** Зеленин, Д. К. Табу слов у народов восточной Европы и северной Азии. Запреты в домашней жизни. – В: *Сборник музея антропологии и этнографии*. Т. 9. Ленинград, 1929–1930, 4–30.
- Иванов 1987:** Иванов, В. В. Волк. – В: *Мифы народов мира*. Т. 1. Москва: Советская энциклопедия, 1987.
- Иванов, Топоров 1988:** Иванов, В. В., В. Н. Топоров. Медведь. – В: *Мифы народов мира*, Т. 2. Москва: Советская энциклопедия, 1988.
- Кацев 1988:** Кацев, А. М. *Языковое табу и евфемия*. Ленинград: Лань, 1988.
- Кацев 1991:** Кацев, А. М. Эвфемизмы и просторечие. Семантический аспект. – В: *Актуальные проблемы семасиологии*. Ленинград: Лань, 1991, 65–83.
- Китанова 1996:** Китанова, М. Диалектното название *куцулан* и миторитуалното ядро на Вълчите празници. – *Българска реч*, 1996, 3, 33–35.
- Китанова 2013:** Китанова, М. *Свой за чуждите и чужд за своите*. Варна: LiterNet, 2013; litenet.bg/publish29/maria-kitanova/svoi-za-huzhdite/index.html.
- Китанова 2015:** Китанова, М. *Род, семья и дом в болгарской культуре и языке*. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015.
- Ковшова 2007:** Ковшова, М. *Семантика и прагматика эвфемизмов*. Москва: Гнозис, 2007.
- Михайлова 1974:** Михайлова, Д. Към въпроса за евфемистичните названия на болести в български език. – *Български език*, 1974, 1.
- Младенова 1994:** Младенова, Д. Етнолингвистично изследване на българските названия за калинка-малинка в балканска и славянска перспектива. – В: *Етнографски проблеми на народната духовна култура*. Т. 3. София: Издателство „Клуб’90“, 1994.
- Москвин 1999:** Москвин, В. П. *Эвфемизмы в лексической системе современного русского языка*. Волгоград: URSS, 1999.
- Попов 1998:** Попов, Б. Табуистични названия на хора и животни в югозападните български говори. – *Македонски преглед*, 1998, 3, 41–56.
- Попов 2000:** Попов, Б. Табуистични названия на болести в югозападните български говори. – *Македонски преглед*, 2000, 1, 65–80.
- Попов 2001:** Попов, Б. *Табуистични названия в български език (в етнолингвистичен аспект и в съпоставка с други езици)*. Автореферат на дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. Благоевград, 2001.
- Попов 2004:** Попов, Б. Типология на назоваването при древните индоевропейски термини за някои опасни и хищни животни. – *Съпоставително езиковедство*, 2004, 1, 5–23.
- Попов 2005:** Попов, Б. Общ модел за табуистичност на индоевропейски названия на диви животни. – В: *Езиковедски проучвания в памет на проф. Йордан Заимов*. София: АИ „Марин Дринов“, 2005, 273–280.

- Попов 2009:** Попов, Б. Реконструкция на архаичната номинация при индоевропейските названия за диви животни и ролята на оноματοпееята. – *Съпоставително езикознание*, 2009, 2, 65–85.
- Симеонов 2008:** Симеонов, Б. *Прабългарска ономастика*. Пловдив: Фондация „Българско историческо наследство“, 2008.
- Тишина 2006:** Тишина, Н. В. *Национально-культурные особенности эфемии в современном английском и русском языке*. Автореферат диссертации „кандидат филологических наук“. Москва, 2006.
- Трубачов 1958:** Трубачев, О. Н. Из истории табуистических названий. – *Вопросы славянского языкознания*, 1958, 3, 120–126.
- Трубачов 1962:** Трубачев, О. Н. Русские ласка, ласточка. – В: *Этимологические исследования по русскому языку*. Вып. 2. Москва: Издательство Московского университета, 1962.
- Фрейзър 1984:** Фрейзър, Дж. *Златната клонка*. София: Отечествен фронт, 1984.

References

- Ahmanova 1969:** Ahmanova, O. S. *Slovar' lingvističeskikh terminov* [Glossary of Linguistic Terms]. Moscow: Sovetskaja entsiklopedija, 1969.
- Austin 1962:** Austin, J. L. *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press, 1962.
- Barbolova 2013:** Barbolova, Z. *Imena sas značenie valk v balgarskata antroponimna sistema* [Names with the Meaning of Wolf in the Bulgarian Anthroponymic System]. Varna: LiterNet, 2013; litenet.bg/publish28/zoia-barbolova/vylk.htm.
- BER 1986:** *Balgarski etimologičen rečnik* [Bulgarian Etymological Dictionary]. Vol. 3. Sofia: Akademichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”, 1986.
- BER 1995:** *Balgarski etimologičen rečnik* [Bulgarian Etymological Dictionary]. Vol. 4. Sofia: Akademichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”, 1995.
- BM 1994:** *Balgarska mitologija. Entsiklopedičen rečnik* [Bulgarian Mythology. Encyclopedic Dictionary]. Ed. by A. Stoynev. Sofia: Izdatelska grupa 7M + Logis, 1994.
- BTR 1973:** *Balgarski talkoven rečnik* [Bulgarian Monolingual Dictionary]. Ed. by L. Andreychin, L. Georgiev, St. Ilchev, Iv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov. Sofia: Nauka i izkustvo, 1973.
- Georgieva 1993:** Georgieva, I. *Balgarska narodna mitologija* [Bulgarian Folk Mythology]. Sofia: Nauka i izkustvo, 1993.
- Gerov 1904:** Gerov, N. *Rečnik na balgarskiya ezik* [Dictionary of the Bulgarian Language]. Vol. 5. Sofia: Izdatelstvo “Balgarski pisatel”, 1978 (1904).
- Dukova 2015:** Dukova, U. *Naimenovaniya demonov v bolgarskom jazyke* [Demon Names in the Bulgarian Language]. Moscow: Indrik, 2015.
- Eftimova 2016:** Eftimova, A. *Dvoystveniyat ezik v mediite: ezikat na politicheskata korektnost vs ezika na omrazata* [The Dual Language in the Media: The Language of Political Correctness vs the Language of Hatred]. Avtoreferat za poluchavane na obrazovatelnata i nauchna stepen “doktor”. Sofia, 2016.
- Fasmer 1986, 2:** Fasmer, M. *Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka* [Russian Etymological Dictionary]. 2nd ed. Vol. 2. Moscow: Progress Publishers, 1986.
- Fasmer 1987, 3:** Fasmer, M. *Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka* [Russian Etymological Dictionary]. 2nd ed. Vol. 3. Moscow: Progress Publishers, 1987.
- Frazer 1984:** Frazer, J. G. *Zlatnata klonka* [The Golden Bough]. Sofia: Otechestven front, 1984.

- Holder 2003:** Holder, W. *How Not to Say What You Mean: A Dictionary of Euphemisms*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- Ivanov 1987:** Ivanov, V. V. Volk [Wolf]. – In: *Mify narodov mira* [Myths of the Peoples of the World]. Vol. 1. Moscow: Sovetskaja entsiklopedija, 1987.
- Ivanov, Toporov 1988:** Ivanov V. V., V. N. Toporov. Medved' [Bear]. – In: *Mify narodov mira* [Myths of the Peoples of the World]. Vol. 2. Moscow: Sovetskaja entsiklopedija, 1988.
- Katsev 1988:** Katsev, A. M. *Jazykovoe tabu i evfemia* [Taboo Language and Euphemism]. Leningrad: Lan', 1988.
- Katsev 1991:** Katsev, A. M. Evfemizmy i prostorechie. Semanticheskij aspekt [Euphemisms and common speech. Semantic aspect]. – In: *Actual'nye problemy semasiologii* [Current Problems of Semasiology]. Leningrad: Lan', 1991, 65–83.
- Kitanova 1996:** Kitanova, M. Dialektnoto nazvanie *kutsulan* i mitoritualnoto yadro na Valchite praznitsi [Dialectal name “Kutsulan” in the mythological and ritual kernel of “Wolf” feasts]. – *Balgarska rech*, 1996, 3, 33–35.
- Kitanova 2013:** Kitanova, M. *Svoy za chuzhdite i chuzhd za svoite* [Familiar for the Alien and Alien for the Familiar]. Varna: LiterNet, 2013; litenet.bg/publish29/maria-kitanova/svoi-za-huzhdite/index.html.
- Kitanova 2015:** Kitanova M. *Rod, sem'ja i dom v bolgarskoj kul'ture i jazyke* [Kin, Family and Home in the Bulgarian Language and Culture]. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015.
- Kovshova 2007:** Kovshova, M. *Semantika i pragmatika evfemizmov* [Semantics and Pragmatics of Euphemisms]. Moscow: Gnosis, 2007.
- Meillet 1926:** Meillet, A. Quelques hypothèses sur des interdictions de vocabulaire dans les langues indo-européennes. – In: *Linguistique historique et linguistique générale*. T. 8. Paris, 1926.
- Mihailova 1974:** Mihailova, D. Kam vaprosa za evfemistichnite nazvaniya za bolesti [On the question of the euphemistic denominations for diseases]. – *Balgarski ezik*, 1974, 1, 50–54.
- Mladenov 1941:** Mladenov, S. *Etimologicheski i pravopisen rechnik na balgarskiya knizhoven ezik* [Etymological and Orthographic Dictionary of the Bulgarian Literary Language]. Sofia: Knigoizdatelstvo “Hristo G. Danov”, 1941.
- Mladenova 1994:** Mladenova, D. Etnolingvistično izsledvane na balgarskite nazvania za kalinka-malinka v balkanska i slavyanska perspectiva [Ethnographic study of Bulgarian names for kalinka-malinka in the Balkan and Bulgarian perspective]. – In: *Etnografski problemi na narodnata duhovna kultura* [Ethnographic Problems of the Bulgarian Folk Heritage]. Sofia: Izdatelstvo “Klub ‘94””, 1994.
- Moskvin 1999:** Moskvin, V. P. *Evfemizmy v leksicheskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka* [Euphemisms in the Lexical System of Contemporary Russian]. Volgograd, 1999.
- Popov 1998:** Popov, B. Tabuistichni nazvaniya na hora i zhivotni v yugozapadnite balgarski govori [Tabooistic denominations for people and animals in the Southwestern Bulgarian dialects]. – *Makedonski pregled*, 1998, 1, 41–56.
- Popov 2000:** Popov, B. Tabuistichni nazvaniya na bolesti v yugozapadnite balgarski govori [Tabooistic denominations for diseases in the Southwestern Bulgarian dialects]. – *Makedonski pregled*, 2000, 1, 65–80.
- Popov 2001:** Popov, B. *Tabuistichni nazvaniya v balgarski ezik (v etnolingvističen aspekt i v sapostavka s drugi ezitsi)* [Tabooistic Denominations in the Bulgarian Language]. Avtoreferat na disertatsiya za prisazhdane na nauchnata u obrazovatelna stepen “doktor”. Blagoevgrad, 2001.

- Popov 2004:** Popov, B. Tipologija na nazovavaneto pri drevnite indoeuropejski termini za nyakoi opasni i hishtni zhivotni [Typology of the denomination by ancient Indo-European terms of some dangerous and predatory animals]. – *Sapostavitelno ezikoznanie*, 2004, 1, 5–23.
- Popov 2005:** Popov, B. Obsht model za tabuistichnost na indoeuropejskite nazvaniya na divi zhivotni [General model of taboo as applied to Indo-European names of wild animals]. – In: *Ezikovedski prouchvaniya v pamet na profesor Yordan Zaimov* [Linguistic Investigations Dedicated to the Memory of Prof. Yordan Zaimov]. Sofia: AI “Marin Drinov”, 2005, 273–279.
- Popov 2009:** Popov, B. Rekonstruktsiya na arhaichnata nominatsiya pri indoeuropejskite nazvaniya za divi zhivotni i rolyata na onomatopeyata [A reconstruction of the archaic denominations for the Indo-European wildlife and the role of onomatopoeia]. – *Sapostavitelno ezikoznanie*, 2009, 2, 65–85.
- SD 2012:** *Slavjanskije drevnosti. Etnolingvističeskij slovar'* [Slavic Ancientities. Ethnolinguistic Dictionary]. Vol. 5. Editor-in-chief S. M. Tolstaya. Moscow: Mezhdunarodnye otnoshenija, 2012.
- Simeonov 2008:** Simeonov, B. *Prabalgarska onomastika* [Proto-Bulgarian Onomastics]. Plovdiv: Fondatsiya “Balgarsko istorichesko nasledstvo”, 2008.
- Schneeweis 1961:** Schneeweis, E. *Serbokroatische Volkskunde*. Bd. 1. *Volksglaube und Volksbrauch*. Berlin: De Gruyter, 1961.
- Tishina 2006:** Tishina, N. V. *Natsional'no-kul'turnye osobennosti evfemii v sovremennom ruskom i anglijskom jazyke* [National Cultural Differences of Euphemia in Contemporary Russian and English]. Aftoreferat disertatsii nauchnoj stepeni “kandidat nauk”. Moscow, 2006.
- Trubachev 1958:** Trubachev, O. N. Iz istorii tabuističeskikh nazvanij [From the history of tabooistic names]. – *Voprosy slavjanskoj lingvistiki*, 1958, 3, 120–126.
- Trubachev 1962:** Trubachev, O. Russkie laska, lastochka [Russian laska, lastochka]. – In: *Etimologičeskie issledovania po ruskomu jazyku*. [Etymological Studies of Russian Language]. Vol. 2. Moscow: Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta, 1962.
- Valchev 1995:** Valchev, Y. *Rodihme se zmeyove* [We Were Born Dragons]. Sofia: Izdatelstvo “Hristo Botev”, 1995.
- Zelenin 1929:** Zelenin, D. K. Tabu slov u narodov vostočnoj Evropy i severnoj Azii [The taboo words of the peoples of eastern Europe and northern Asia]. – In: *Sbornik muzeja antropologii i etnografii*. [Miscellanea of the Anthropological and Ethnographic Museum]. Vol. 8. Leningrad, 1929, 1–63.
- Zelenin 1930:** Zelenin, D. K. Tabu slov u narodov vostočnoj Evropy i severnoj Azii [The taboo words of the peoples of eastern Europe and northern Asia]. – In: *Sbornik muzeja antropologii i etnografii*. [Miscellanea of the Anthropological and Ethnographic Museum]. Vol. 9. Leningrad, 1930, 4–30.